

УДК 821.161.2“18/19”-32.09І.Франко:028:37-05

ОПОВІДАННЯ ІВАНА ФРАНКА “БОРИС ГРАБ”. ДО ПРОБЛЕМИ: ІВАН ФРАНКО ПРО ЧИТАЧА І ЧИТАННЯ

Марк Гольберг

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
вул. І. Франка, 34, Дрогобич 82100, Україна*

У статті йдеться про оповідання І. Франка “Борис Граб”, в якому порушено питання, що хвилювали письменника впродовж усієї його творчої діяльності. Це, зокрема, проблема читача і читання, роль книги у формуванні особистості, книга як засіб характеристики персонажа. Письменник створює *образ книги* як фактора, що єднає людей, говорить про спілкування за допомогою художніх творів. Тут виникає важлива філософська проблема розуміння людини людиною, причому герої твору прямують до нього через діалог. Відбувається своєрідна взаємодія двох психологічних світів. Вчитель вводить учня у світ своїх думок, а через це стимулює його до опанування багатствами світової культури. В уста Міхонського І. Франко вкладає розгорнуту програму інтерпретації художнього твору. Вона враховувала досягнення сучасного письменникової літературознавства і водночас випереджала його, формулюючи ті положення, до яких прийде онтологічна герменевтика вже у наступні десятиліття.

У статті розглянуто творчу історію оповідання, зроблено спробу порівняти дві його редакції (1890 і 1903 рр.).

Оповідання має велике значення для характеристики літературознавчої концепції І. Франка, його філософських поглядів, для розуміння діяльності І. Франка – письменника, вченого і мислителя.

Ключові слова: книга, читач, читання, творчий процес, розуміння, текст, літературний твір, виховання, особистість.

У кожного письменника є твори, які можна назвати знаковими, оскільки в них найбільш повно втілено основні, магістральні ідеї його творчості й суттєві моменти його індивідуального стилю. В І. Франка, на мою думку, одним із таких творів є оповідання “Борис Граб”. Цей твір є виявом того *синтезу*, тієї єдності, яку являла собою наукова, літературно-публіцистична і художня творчість І. Франка. В оповіданні, про яке йдеться, Іван Франко порушує питання, які хвилювали його впродовж усього творчого життя. Це, зокрема, проблема читача і читання. І. Франко – читач, роль книги у його творчості – це серйозні проблеми, які, на жаль, ще не були предметом дослідження. Ще й досі не зібрані висловлювання його про книгу рукописну і друковану. Між тим книга як продукт розвитку культури, читання як джерело самовдосконалення особистості – постійний предмет Франкових роздумів.

Оповідання “Борис Граб” вже було предметом проникливої інтерпретації З. Гузара [4]. Погоджуючись із його основними положеннями і висновками, я хотів би дещо розвинути і доповнити їх.

Перед сучасним читачем “Борис Граб” постає як окремий самостійний твір. Поміж тим у первісному своєму вигляді оповідання було частиною повісті “Не спитавши броду”, яку І. Франко не завершив. Окремі фрагменти її автор розвинув і на їхній основі створив кілька оповідань, в тому числі і “Бориса Граба”. Варто звернути увагу на перше речення оповідання, в якому йдеться про долю юного героя

після того, як він закінчив гімназію: “Батько бажав, щоби син, скінчивши гімназію, йшов до духовної семінарії, але Борис уперся і пішов на медицину” [18, с. 177].

Другий герой оповідання – вчитель Міхонський – також виступав у повісті “Не спитавши броду”, де було подано його біографію.

Детальну характеристику незавершеної повісті І. Франка дав Г. Вервес, який здійснив спробу її реконструкції [2; 3]. Та проблема, яка стала центральною в оповіданні, була периферійною у повісті. Маю на увазі проблему читача і читання. Вона присутня не лише у “Борисі Грабі”, а й в оповіданні “Гірчичне зерно”.

У “Борисі Грабі” йдеться про те, як книга, читання формували характер головного героя, його світогляд.

Нагадаю, що оповідання має дві редакції. Перша була надрукована 1890 р. у часописі “Зоря”, друга – у збірці “Малий Мирон і інші оповідання”. Готуючи твір до нової публікації, І. Франко доопрацював його, доповнив новими епізодами, дав детальну характеристику поглядів Міхонського на книгу і читання.

З. Гузар слушно зазначає, що “Бориса Граба” потрібно розглядати у контексті творів про виховання особистості, які існували у світовій літературі. Підкреслимо, що основним чинником виховання у творі І. Франка постає *книга*. Важливим є положення дослідника: “На сторінках твору знаходимо системний виклад аксіології сприйняття літературних творів” [4, с. 5]. Додам до цього: в оповіданні йдеться про формування читацьких смаків, про спрямування читача на глибоке сприйняття творів світової літератури. Талановитий педагог Міхонський поступово, методично вчить Бориса Граба сприймати художній твір як *цілісність*, у якій всі компоненти органічно пов’язані між собою й кожний з них виконує свою функцію, відіграє свою роль у створенні художнього світу. І. Франко наділяє Міхонського такими поглядами, які далеко випереджають літературознавчу науку його часу і суголосні сучасній теорії інтерпретації художнього твору.

Цілком очевидно, що І. Франко був широко обізнаний із романтичною герменевтикою, яка утверджувала активне розуміння художнього твору, твір розглядався як органічна єдність. Романтики велику увагу надавали проблемі цілісності художнього твору. Власне, таке розуміння закладене у тій програмі, яку реалізує Міхонський.

Водночас І. Франко вкладає в уста свого героя і такі формулювання, до яких наука дійде вже на наступних етапах свого розвитку. Це, зокрема, положення про те, що основне завдання інтерпретації художнього твору полягає у тому, щоб ліквідувати дистанцію між ним і сприймачем, дати змогу тому хто сприймає, привласнити твір, зробити його частиною власного світу.

Один із принципів Міхонського може бути сформульований французькою приказкою: “Читати – це означає перечитувати”.

Забігаючи дещо наперед, зазначу таке. Після розмов з Міхонським і повторного прочитання “Одіссеї” Борис робить такий висновок: “Мені представляється “Одіссея” як дім. Отсі малюнки з життя, то фундамент, то зруб, а тамті чудесні пригоди – то гарні та мальовані оздоби, ганки, галерейки” [18, с. 154].

Показовою є тут різниця між першою і другою публікацією. У варіанті, надрукованому в “Зорі”, за наведеними словами Бориса Граба йшли слова вчителя: “Браво! ... Виджу тепер, що тобі можна і другі книжки давати”. У збірці “Малий

Мирон і інші оповідання” реакція Міхонського на слова учня виглядає інакше, він розгортає програму більш поглибленого читання, точніше, сказати б сучасною мовою, інтерпретації художнього твору.

Для Міхонського осягнення твору – тривалий і навіть нескінченний процес. Кожне нове прочитання відкриває у ньому нові грані. Міхонський утверджує необхідність *активного* ставлення до твору. Водночас він постійно наголошує, що у діалозі між твором і тим, хто сприймає, вирішальну роль відіграє твір.

Важливим є те, що програма Міхонського поєднує аналітичний і синтетичний підходи до твору.

Вчитель говорить Борису Грабу: “*Ти досі студював “Одіссею” планіметрично, як одну площу, на якій стоїш і сам*”. Такому студюванню Міхонський протиставляє підхід стереометричний, що полягає у тому, щоб осягнути твір “*не як площу, а як річ відрубну, заокруглену в собі, як окремий світ, наділений власним рухом, власним життям*” [18, с. 184]. Щоправда, продовжуючи виклад своєї програми, Міхонський зазначає, що обидва підходи – і планіметричний, і стереометричний – це лише початок вивчення твору. Наступним етапом є вивчення його структури і її компонентів. Звернімо увагу на те, що Міхонський вживає слово *структура*. Говорить вчитель і про значення вивчення творчого процесу. Йдеться про те, що ми тепер називаємо творчою історією або процесом становлення художньої цілісності. Важливо, підкреслює Міхонський, бачити зв’язок твору з життям і літературною традицією.

Визначення планіметричного і стереометричного підходів, різниці між ними, було відсутнє у першій редакції.

Розгляд “Одіссеї” дає змогу наставникові стверджувати ще одне положення: “*твір – частка життя великої нації, веде нас до студювання того життя і виявляє на кожному кроці стільки ж безмежних горизонтів та нерозгаданих загадок, як і само життя*” [18, с. 185].

Як я вже зазначав, Міхонський порушує питання про *діалогічні взаємини між твором і тим, хто сприймає*. Перед вдумливим читачем твір ставить безліч питань. Характер відповідей на них може бути різний. Тут Міхонський виділяє такий момент: “*Головна річ: правильно поставити питання і дати на нього відповідь, згідно зі звісними нам фактами*” [18, с. 186]. Тут же Міхонський додає: “*Інші будуть мати більше фактів, або розумітимуть наші факти не так, як ми, і відповідь їх буде інша*” [18, с. 186].

Міхонський підкреслює, що ніщо не може замінити живого, безпосереднього спілкування з твором. Звертаючись до літературознавчих праць, до інтерпретацій творів варто лише тоді, коли вже маєш власне уявлення про них. У цьому відношенні характерними є такі слова Міхонського (їх також не було у першій редакції): “*Старайся насамперед пізнати якнайбільше творів літератури з власного читання, а тоді вже берися за історію літератури*” [18, с. 167]. Міхонський різко негативно оцінює ті літературознавчі праці, які не побудовані на глибокому і всебічному вивченні текстів. Вчитель весь час наголошує на важливості принципів: “*Ad fontes!*”.

Велику увагу, як я вже зазначав, приділяє Міхонський проблемі: взаємин між літературою й історією. Він вчить Бориса “*розуміти всякий твір людського*

духу на основі того часу й тих живих людських взаємин, яких він був витвором і виразом” [18, с. 186]. Що ж до історії, підкреслював вчитель, її треба “розуміти аналітично, із свідоцтв та настроїв тогочасних людей, а не з готових шаблонних конструкцій шкільних підручників” [18, с. 186]. Устами Міхонського І. Франко стверджує антропологічний принцип підходу до літератури й історії. Водночас, як бачимо, йдеться про історичну обумовленість художнього твору. Слова про художній твір як про витвір людського духу перегукуються із відомими словами Гете: “... природа творить заради себе, митець творить як людина про людину, заради людини” [3, с. 91]. І. Франкові була близькою й ідея романтиків про те, що єдність твору – це єдність духу, який його створив, неповторної авторської ідеї, яка виявляє себе у кожній деталі.

Ще один дуже важливий момент. У першій редакції сказано, що, рекомендуючи Борисові твори видатних майстрів, Міхонський радив для їх розуміння читати детальні життєписи і листування цих авторів. У другій редакції це положення конкретизовано: за порадою вчителя Борис прочитав біографію Гете, написану К.С. Льюїсом, і “Розмови з Гете” Й.П. Еккермана, листування Й.В. Гете і Ф. Шіллера, “Поезію і правду” Гете, мемуари Бенвенуто Челіні, спогади Пасека. Все це видатні пам’ятки світової культури. І. Франко неодноразово згадує їх у своїх художніх творах, наукових працях та літературно-критичних статтях. Тут маємо матеріал не лише для характеристики героїв оповідання, а й для розуміння зацікавленень самого письменника. Варто зазначити, що основною темою тих життєписів, які називає Міхонський, є взаємини між людиною й історією. Вони розповідають про роль історії у формуванні творчої особистості.

Та програма вивчення художніх творів, яку Міхонський розгорнув у бесідах зі своїм учнем, якщо можна так сказати, синтезує положення кількох літературознавчих шкіл, зокрема біографічної і культурно-історичної. По-перше, йдеться про вивчення біографії письменника і психології його творчості. По-друге, вчитель говорить про розуміння історичної основи твору, його зв’язків з епохою, із соціальним і культурним середовищем. По-третє, Міхонський наголошує на необхідності пильної уваги до художньої своєрідності твору, до його форми. Певною мірою програма Міхонського, детально викладена у другій редакції оповідання, відображає те, до чого прийшов сам І. Франко. Згадаємо, з одного боку, працю “Із секретів поетичної творчості”, а з другого, його дослідження з історії української літератури, створені на початку 1900-х років.

Проте не варто забувати того, що Міхонський є повнокровним літературним персонажем, а не просто рупором авторський ідей.

Франко говорить про те, як Міхонський потрапив до Перемишля: він був “емігрантом із Росії, що одержав надзвичайно широку освіту і готовився до далеко виднішої наукової кар’єри, ніж кар’єра бідного гімназійного “бельфора” в галицькій провінціальному місті, ... якась незвичайна катастрофа викинула його з колеї і прогнала в світ” [18, с. 188–189]. Не маючи щастя в особистому житті, Міхонський “чув потребу хоч якої-будь духової, свобіднішої і шкільним регуляризованою непрописаною роботи, і вдовольняв сю потребу працею над ширшим, свобіднішим розвиванням бодай одного найздібнішого та найхарактернішого – де йому

бачилось – із поміж своїх учеників” [18, с. 188]. Зазначу, що в редакції 1890 р. не було згадано про “незвичну катастрофу”, якої зазнав Міхонський.

Як педагог, Міхонський був прихильником принципів виховання гармонійно розвиненої особистості. Велику увагу він приділяв моральному вихованню своїх учнів. Моральність розумів “далеко ширше й гуманніше, ніж її розуміють звичайно гімназійні вчителі та шкільні регуляміни” [18, с. 189].

Для Міхонського, як я вже зазначав, книга була важливим засобом виховання. Він не нав’язував учневі свою думку, а намагався активізувати його мислення, пробудити його думку. Учитель вступав у діалог з учнем, вів з ним дискусії про прочитані твори. Далі “з-поза артистичних і поетичних дискусій висувалися уваги про саме людське життя, про сучасні заходи і змагання людського духу, про сучасну науку історичну, природничу і суспільну” [18, с. 188]. Часто Міхонський ставив питання, на які Борис Граб неодмінно мусив шукати відповідь.

Виховуючи читача, формуючи його естетичні смаки, Міхонський сприяв формуванню Бориса Граба як громадянина, як людини із широким баченням минулого та сучасності і високими моральними принципами.

У певному розумінні можна говорити про те, що є два типи читачів: “читач для себе” і “читач для інших”. “Читач для інших” – це той, у кого читання слугує збудником його творчої діяльності, або той, хто вчить сприймати художній твір. Саме таким постає перед нами Міхонський.

Маємо ще одну проблему: світ культури у художньому творі. Це пов’язано з тим, що в оповіданні співіснують різні часи. По-перше, це прямий, багаточасовий час оповіді з короткими екскурсами у минуле і майбутнє героїв. Можна сказати, що у персонажів “Бориса Граба” є спільний час, але кожний із цих героїв постає в оповіданні зі своїм минулим і майбутнім. Композиція оповідання є відкритою. По-друге, у твір входить час культури, пов’язаний з тими творами, які Міхонський рекомендує Борису Грабу. Тут можемо говорити про розімкненість художнього часу оповідання. Адже йдеться про пам’ятки культури різних епох, від Гомера до представників європейського романтизму. І річ тут у тому, що вчитель рекомендує твори, так би мовити, епохальні. Кожне прізвище тут звучить як сигнал, за ним стоїть певний період історії світової культури. Можемо говорити про те, що шедеври світової культури входять у новий контекст, стають факторами, які відіграють важливу роль у педагогічній системі Міхонського. Відбувається своєрідна взаємодія текстів, пов’язана з активізацією їх виховної ролі. Так розкривається ще одна грань оповідання І. Франка, ще одна важлива його тема: суспільно-виховна функція літератури.

Нині дуже багато говорять про так звану *інтертекстуальність*. На мою думку, цей термін не відображає складної взаємодії художніх систем, їхнього діалогу, не дає змоги побачити функціональний характер того явища, яке намагаються характеризувати за його допомогою. До того ж взаємодіють не *тексти* як статичні знакові системи, а *твори* як *фактори* культури, які є діалогічними за своєю природою. Твори світової літератури постають у “Борисі Грабі” – підкреслю це ще раз – як представники живих функціонуючих художніх систем, як відображення певних історико-культурних епох.

У своєму творі І. Франко створює *образ книги*, як фактора, що єднає людей. Він говорить про спілкування за допомогою художніх творів. Тут виникає важлива філософська проблема – розуміння людини людиною, причому герої твору прямують до нього через діалог. Відчувається своєрідна взаємодія двох психологічних світів. Міхонський вводить свого учня у світ своїх думок, а через це стимулює його до опанування багатствами світової культури.

Рекомендації Міхонського характеризують широту поглядів цього героя, його смаки і уподобання. Книга є одним із засобів характеристики персонажа. Це теж має принципове значення. Принагідно зазначу, що у нас взагалі мало уваги приділяють тому, що читає літературний герой. Між тим ставлення до світу культури, коло читання значною мірою характеризує того чи іншого персонажа. Це окрема тема, якої я зараз не можу торкатися. Згадаю лише, що у незавершеній повісті “Не спитавши броду” був дуже виразний персонаж, що читає – Тоньо Трацький. Нагадаю також Франкове оповідання “Гірчичне зерно”, де тема книги, читача і читання також є головною.

Що ж до “Бориса Граба”, то тут звучать імена Данте, поета пізнього італійського Відродження Аріосто, Шекспіра, французьких класицистів Мольєра, Корнеля, Расіна, німецьких просвітників Лессінга, Гете, Шіллера, Віланда. Цікаво, що рекомендації Міхонського по-різному виглядають у першій і другій редакціях. У редакції 1890 р. немає Лафонтена, зате є італійський романтик Мандзоні – автор роману “Заручені”. Важко пояснити, чому у другій редакції зі списку вилучено ім’я французького байкаря. Що ж до Мандзоні, тут маємо додатковий штрих до характеристики Міхонського. З. Гузар, у згадуваній вже статті, точно відзначив основний пафос роману “Заручені”, в якому йдеться про боротьбу італійського народу проти іноземних поневолювачів. До цього можна додати, що Мандзоні – видатний діяч Рісорджименто – стверджував ідею безсмертя, невмирущості народу.

Програма Міхонського полягала у тому, що учень повинен ознайомлюватися з творами світової літератури переважно в оригіналі. Про шедеври європейської класики учень дізнавався паралельно із вивченням іноземних мов.

Міхонський враховував і вікові особливості свого учня. Його рекомендації були свого роду планами на перспективу. Коли Борис виявив зацікавлення творами Данте і Аріосто, Міхонський *“радив їх лишити собі на час по матурі”* [18, с. 187].

Я вже говорив про те, що одні й ті ж письменники згадувалися в “Борисі Грабі” й “Гірчичному зерні”. Там їхні твори є предметом дискусій, точніше, виявом незгоди між персонажами. І. Франко підкреслював автобіографізм “Гірчичного зерна”. Зіставлення двох оповідань дає змогу поставити питання про те, чи не має і “Борис Граб” біографічної основи. На це питання відповів сам І. Франко: *“Найменше автобіографічного мається в оповіданні “Борис Граб”, хоча й тут фігура Міхонського, включно до назви, змальована з дійсності. Та тільки діяльність цього і замітного чоловіка зі сфери добрих намірів та принагідно висловлюваних афоризмів переведена в діло, систематизована та розвинена. Ані я не був Борисом Грабом, ані взагалі не було за моїх часів в Дрогобичі, ані пізніше в Перемишлі, де Міхонський умер, такого пильного ученика, ані Міхонський на жаднім ученику не пробував розвинути свої педагогічні погляди. Таким робом, герої цього оповідання, підмальовані, так сказати, понад їх природну величину”* [34, с. 437]. Далі І. Франко пише про

зв’язок оповідання із повістю “Не спитавши броду”. Письменник застерігає від ототожнення життєвої і художньої правди, говорить про складність взаємин між ними. Наявність автобіографічного моменту він повністю не заперечує. Ми не маємо точних даних для того, щоб визначити питому вагу цього елемента в оповіданні І. Франка. Відповіді на це питання не дають ані спогади сучасників письменника, ані його власні висловлювання про свої гімназійні роки. Можна з певністю сказати лише, що лектура, твори тих письменників, які згадуються у “Борисі Грабі”, відіграли важливу роль у формуванні самого І. Франка як письменника, вченого, громадського діяча. Цей процес почався ще у його юнацькі роки.

Для І. Франка деякі з тих письменників, про яких згадує Міхонський, як я вже зазначав, стали вічними супутниками, до їхньої творчості він звертався як письменник і вчений впродовж усього свого життя.

Тему “І. Франко і зарубіжні літератури” доцільно висвітлювати, враховуючи не лише його переклади, переспіви, наукові і літературно-критичні статті. Ставлення І. Франка до зарубіжних письменників відображене у художніх творах, особливо у тих, де йдеться про читача і читання, про роль книги у формуванні особистості.

Постає питання про наслідки уроків Міхонського. В оповіданні “Борис Граб” про це сказано коротко. Про це йшлося у незавершеній повісті “Не спитавши броду”, але там проблема виховання набуває дещо іншого забарвлення. У варіанті повісті, що зберігся, немає такої поширеної оповіді про гімназійні роки Бориса Граба, такого детального висвітлення педагогічної програми Міхонського. Натомість тут уже Борис Граб – студент медичного інституту – вчить Тоньо Трацького глибокому розумінню поезії як важливої суспільної справи. Але цей мотив у повісті є периферійним, він не займає головного місця у багатопроblemному творі, густо заселеному персонажами, кожний із яких має свою долю.

Вивчивши висловлювання І. Франка про повість “Не спитавши броду” і про оповідання, які виникли на її основі, Г. Вервес поставив важливі питання. По-перше, чому І. Франко не завершив повість “Не спитавши броду”? По-друге, чому, створюючи на основі фрагментів повісті окремі оповідання, письменник висунув на перший план ті, а не інші теми?

Відповідаючи на перше питання, дослідник зазначає, що є дві причини. З одного боку, надзвичайно прозорою була реальна основа повісті, Франко не хотів турбувати тих, хто міг би пізнати себе у персонажах повісті, побачити те, що торкається реальних обставин їхнього життя. Водночас І. Франко відчув композиційну недовершеність свого твору. Міркування Г. Вервеса можна розглядати як досить серйозну гіпотезу. Доказів на її користь у дослідника недостатньо.

Із усіх оповідань, що виростили на основі незавершеної повісті, за словами самого І. Франка, найбільш віддаленим від неї є “Борис Граб”. У другій редакції ця віддаленість стала особливо відчутною. З огляду на це виникають нові питання. Чому письменника не задовольнила перша редакція “Бориса Граба”? Чому у порівнянні з повістю таких змін зазнали образи Бориса й Міхонського? Очевидно ці зміни зумовлені тим, що в оповіданні на перший план висунуто нову проблематику, пов’язану із прагненням автора підсумувати свої погляди на проблему виховання, на питання про роль художньої літератури у формуванні особистості, на проблему читача і читання. Така відповідь напрошується через зіставлення незавершеної

повіді і двох редакцій оповідання. Але чи можемо ми відтворити увесь шлях від задуму до його реалізації? Чи можемо відповісти на всі питання, які ставить твір? Інакше кажучи, чи можемо повною мірою відтворити шлях становлення художньої цілісності (про важливість цього моменту говорив Міхонський своєму учневі)? Очевидно наші можливості у цьому відношенні є обмеженими. Наше розуміння ніколи не буде повним, вичерпним. Тут, очевидно, діє положення, що його сформулювали В. Гумбольдт і О. Потебня: “*Будь-яке розуміння є водночас нерозуміння*” [5, с. 149]. З одного боку, ми не можемо цілковито пізнати внутрішній світ письменника, визначити всі ті імпульси, які пробуджують і стимулюють творчий процес. З другого боку, у процесі свого життя, функціонування твору, потрапляючи у нові історичні й культурні контексти, генерує нові смисли, яких не міг передбачити автор. Це ускладнює розуміння твору. Важливо лише пам’ятати, що інтерпретатор, намагаючись зрозуміти те, що закладено у тексті, не повинен привносити своє тлумачення. Голос інтерпретатора не повинен приглушувати голосу тексту.

Повертаючись до оповідання І. Франка, зазначу, що час відкриває у ньому все нові й нові грані. Проблема читача і читання, типології читача стала однією із основних, фундаментальних у літературознавстві ХХ і нинішнього століття. Іван Франко, випереджаючи свій час, зробив неоціненний внесок у вирішення цієї проблеми. Водночас, “Борис Граб” є прекрасним доказом тієї єдності, яку являла собою діяльність І. Франка – художника, вченого і громадського діяча. Все, що він робив, було підпорядковане утвердженню ідеалу національно свідомої особистості, людини з широкими культурними обрями і водночас моральністю.

Тема книги, як продукту культури, як важливого чинника суспільного прогресу посідає чільне місце у світовій літературі. Серед творів на цю тему оповідання І. Франка займає важливе місце.

У своєму творі І. Франко устами героя проголосив таку програму інтерпретації художнього твору, яка є актуальною і сьогодні та перспективною для подальшого розвитку науки.

1. Гузар З. Особливості креаціонізму у творчості Івана Франка “Борис Граб” (Префігураційно-ейдологічний аспект) // Франкознавчі студії. Дрогобич, 2001. Вип. 1.
2. Вервес Г. Повість Івана Франка “Не спитавши броду” // Франко Іван. Не спитавши броду. Повість. К., 1968.
3. Вервес Г. Незакінчена повість Івана Франка “Не спитавши броду” (До проблеми українсько-польських літературних взаємин) // Славістичний збірник. К., 1963.
4. Гете и Шиллер. Переписка в 2-х томах. М., 1983. Т. 1.
5. Потебня А. Эстетика и поэтика. М., 1993.
6. Франко І. Борис Граб // Зоря. 1890. № 6.

IVAN FRANKO'S SHORT STORY “BORYS HRAB”. IVAN FRANKO ON THE READER AND THE READING

Mark Golberg

*Franko's State Pedagogical University of Drohobych
34 I. Franko str., Drohobych 82100, Ukraine*

The article is devoted to I. Franko's short story “Borys Hrab” which touches some problems that had been exciting the writer during his lifeline. These are the problems of the reader and reading, the role of books in forming a personality and a book as a means of characterization of a personage.

The author creates the image of a book as a factor uniting people and speaks of communication by means of works of art. And here an interesting philosophical problem of understanding of man by man arises and the characters of the story are coming to it through dialogues.

A certain interaction of two worlds takes place. The teacher introduces his pupil into the realm of his thoughts stimulating the latter's mastering the riches of the world culture.

I. Franko puts into Mykhnovsky's mouth his own programme of interpretation of the work of art. In this programme the achievements of the then literary criticism have been taken into consideration at the same time it was ahead of this criticism forming the tenets anthological hermeneutics will arrive at in the following decades.

The article deals also with the genesis of I. Franko's short story, and an attempt to compare its two workings has been made too.

This short story is of great importance in characterizing I. Franko's literary criticism conception and his philosophical views, as well as for understanding his activities as a writer, scholar and thinker.

Key words: book, reader, reading, creative process, text, literary work, upbringing, personality.

РАССКАЗ ИВАНА ФРАНКО “БОРИС ГРАБ”. К ПРОБЛЕМЕ: ИВАН ФРАНКО О ЧИТАТЕЛЕ И ЧТЕНИИ

Марк Гольберг

*Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко
ул. И. Франко, 34, Дрогобыч 82100, Украина*

В статье идет речь о рассказе И. Франко “Борис Граб”, в котором затронуты вопросы, которые волновали писателя на протяжении всей его творческой деятельности. Это, в частности, проблема читателя и чтения, роль книги в формировании личности, книга как средство характеристики персонажа. Писатель создает *образ книги* как фактора, который объединяет людей, говорит об общении при помощи художественных сочинений. Здесь возникает важная философская проблема понимания человека человеком, причём герои сочинения идут к нему через диалог. Осуществляется своеобразное взаимодействие двух психологических миров. Учитель вводит ученика в мир своих мыслей, а через это стимулирует его к овладению богатствами мировой культуры. В уста Михонского И. Франко вкладывает развернутую программу интерпретации художественного сочинения. Она учитывала достижения современного писателя литературы и в то же время предвзяла его, формулируя те положения, к которым придет онтологическая герменевтика уже в следующие десятилетия.

В статье рассмотрена творческая история рассказа, сделана попытка сравнить две его редакции (1890 и 1903 гг.).

Рассказ имеет большое значение для характеристики литературоведческой концепции И. Франко и его философских взглядов, для понимания деятельности И. Франко – писателя, ученого и мыслителя.

Ключевые слова: книга, читатель, чтение, творческий процесс, понимание, текст, литературное сочинение, воспитание, личность.

Стаття надійшла до редколегії 04.09.2009

Прийнята до друку 20.10.2009